

ESKİ TÜRK DEVLETLERİNİN EKONOMİSİ HAKKINDA İNCELEMELER : 3
TOBALAR'DA KÖLE USULÜ

Prof. W. EBERHARD

Köleler Toba devrinde, gentry'nin maddî refahı için mühim bir âmil teşkil etmektedirler ve bu husuta (Chou devrinden sarfı-nazar edilirse) Toba devri önceki devirlerden ayrılmaktadır. Han devrinde de köleler vardı, fakat bunlar ev köleleri, yâni büyük evlerde uşak olarak kullanılan kölelerdi. Durumdan anlaşıldığına göre, istihsalde bir rol oynamadıkları gibi resmî binalarda ve saraylarda uşak olarak çalıştırılan devlet köleleri de bir rol oynamıyorlardı. Toba devrinde köleler istihsalde çalıştırıldıklarından diğer devirlere nazaran daha mühim iktisadî bir âmil olmuşlardır. Bundan ziraat bahsinde kısaca bahsedilmiştir¹. İktisadiyatta kölelerin kullanılmasına, Toba devrinden biraz önce, Hsiung-nu devleti zamanında başlandığını söylemek lâzımdır. 300'lerde bile Chin sülâlesi prensi Sih-ma T'eng, Shantung'da Hunlar'ı toplamış, ikişer ikişer boyunlarına boyunduruk takarak pazarda satmıştır (95: 2105 d). Bu adamların bir kısmı Shantung'da büyükler tarafından satın alınıyor, çoban olarak büyük otlaklarda çalıştırılıyorlardı. Çin'in ilk köle isyanını bu adamlar hazırlamışlardır: Chi Sang ve onunla beraber Hsiung-nu asilzadesi Shih Lo isyan etti (1: 1904 a), Shih Lo kölelerden müteşekkil ordusuyla başarı kazanıyor, yine hür Hsiung-nu'larla bir irtibat temin ederek feodal teşkilâtlandırılmış bir devlet kuruyordu (sonraki Chao-sülâlesi). Büyük otlakların tesisi ve kölelerin çoban olarak kullanılması bir Çin icadı değildir, bu eski Çin iktisadiyatına tamamen yabancıdır; halbuki kuzey kavimlerine has bir âdettir ve bugüne kadar mevcuttur. Hsiung-nu'lar, atlarını temin ettikleri, otlak usulünü kuzey Çin'i zapt ettikleri zaman tatbik etmeğe başladılar; Shantung'da bulunan Çin büyükleri de bu usulü kabul ettiler. Bu sistem Toba'larda da vardı, fakat onlar köleleri daha başka işlerde kullanıyorlardı.

¹ Bk. Belleten, sayı 37, s. 95.

Birinci devir :

Malzeme tasnifinde (S. 260) köleler hakkında bulabildiğim 38 rapor, yıllıklarda bulunmaktadır. Orada kronolojik olarak gruplara ayrılmaktadırlar. Yıllıklar sonraki iki devir hakkında daha muassal málûmat verdikleri halde raporların çoğunun daha önceki devire ait oldukları görülmektedir. Hepsini daha kesin olarak gözden geçirecek olursak, 3 devir arasındaki fark daha bariz olarak görülecektir. İlk devirde kölelerin hediye edildiklerine dair 17 rapor vardır, ve umumiyetle bu kölelerden çok verilirdi, hattâ 3000 aileye (takriben 15000 kişi) kadar çıktıkları olmuştur. 2 inci devirde yalnız 6 defa hediye edildiklerinden bahsedilmektedir, fakat bunlar artık aileleriyle hediye edilmiyorlardı. Bu hediyelerden biri yalnız devlet kasasında para bulunmadığı için verilmiştir. Üçüncü devirde yalnız iki vak'a zikredilmiştir, bunlardan birisi bir köle, diğeri bir cariyedir. Diğer hallerde köle sahiplerinden ve köle satın almaktan bahsetmektedir.

Hediyeler ekseriya imparator tarafından verilirdi. Onun hediye ettiği köleler harp esirleridir. İlk devirde Toba'lar büyük istilâlarda bulunuyorlardı. İlk istilâlar için Hopei'ye gidiyor, orada Mu-jung devletini zapt ediyorlardı. Buranın halkı ya hiç yahut ta çok küçük bir kısmı köle yapılmış olacak; çünkü en büyük kısmı gönüllü olarak düşman tarafına geçiyordu. İstilâlar güney Shansi ve mütebaki Hsiung-nu ve Tibet-devletleri istikametinde ilerliyordu. Buralarda artık hemen hiç Çinli'ler yaşamıyorlardı. Bu bölgelerde de halkın büyük bir kısmının köle yapıldığı hiçbir zaman duyulmamaktadır. Buna mukabil, ilk zamanlarda, zapt edilen bölgelerdeki küçük sanat erbabının toplanarak başkente götürüldükleri ve orada yarı hür yahut toprağa bağlı, fakat köle olmayarak yaşadıkları duyulmaktadır.

Kölelerin çoğu Kansu'daki küçük devletlere karşı verilen ve takriben 430 da nihayetlenen savaşlarda ele geçirilmişti. Orada hakikaten halkın çoğu esir edilerek Toba devletine getirilmiştir. Kansu devletleri kesin olarak incelenmedikleri takdirde, bu savaşlardan elde edilen kölelerin etnik mensubiyetini tesbit etmek zordur. Benim anladığıma göre, nüfusun çoğu Çin'li idi. Hükümdar tabakası "Hun", Hsien-pi yahut Tibetli'lerden müteşekkildi. Çinli'lerin çoğunu 3 üncü ve 4 üncü yüzyıllarda Kansu'ya göçetmiş olan doğu Çinli'ler ve bilhassa Hopei'liler teşkil ediyorlardı. Chin-

devrinde (265 - 419), doğuda Hsiung-nular'la savaşlar olurken ve prensler kendi aralarında mütemadiyen dögüşürlerken, orada durum oldukça sakindi; 4 üncü yüzyılda savaşlar devam etmiştir, fakat Kansu'da Çin'in diğer taraflarına nazaran daha azdı. Bundan başka Kansu devletleri orta Asya ticaretini inhisar altına aldıklarından ticaretle elde ettikleri kâr çok büyüktü. Bu devirde bile (4 üncü yüzyıl) meselâ Liang-chou, büyük bir yabancılar kolonisiyle, kervanların mallarını mübadele ettikleri en mühim bir yerdi. Toba'ların bu ticareti kendi inhisarları altına alma arzuları, Kansu devletine karşı verdikleri savaşların başlıca sebeplerinden biri idi. Kara ticaretinden tamamen ayrılmamak için bu savaşa daima güney Çinli'ler de iştirak etmek istemişlerdir.

Doğu Çinliler'in Kansu'ya göçleri yalnız ayrı ayrı şahısların özel göçleri olmamış, fakat bunların çoğu Mu-jung'ların bir kolu ile birlikte askerî bir teşekkül olarak batıya gitmişlerdir; bütün bu göçlerin bir gayesi de ticaretle bir kâr temin etmektir.

Toba'lar Kansu devletlerini zaptettikleri zaman halkın bir kısmını köle yaptılar. Başka bir kısmı da çok çabuk büyük aileler sırasına girdi. Buna muvaffak olmalarının sebebi, Ts'ui ailesinin Kansu ile şahsen sıkı münasebetlerde bulunması, Toba devletinde bulunan başka mühim ailelerin Kansu'da kolları bulunması ve şimdi de onları müdafaa etmeleridi². Bunları yalnız akrabalarını sevdiklerinden değil, malî menfaatları için yaptıkları tahmin edilebilir, fakat ticaret ve tüccarlar hakkında maalesef kullanılabilecek hiçbir rapor bulunmadığından bu tahmin isbat edilemiyor.

Hediyeler, bilhassa savaşa iştirak etmiş yahut istişarelerde bulunmuş askerlere verilirdi. Askerlerin çoğunu Toba'lar teşkil ettiklerinden bunlar daha ziyade Toba'lara veriliyordu.

² Kansu-halkının nihayi yükselişi, (Kansulu) Li Ch'ung'un P'u-yeh olarak sarayda bulunduğu sırada sürgün edilen Kansu-halkının serbest bırakılmalarıyla temin edilmiştir. Buna mukabil Kiangsu'lular harpte esir edilen gentry'e mensup olmadıkları takdirde cezalı asker olarak sınır bölgelerinde kalmak zorunda idiler. Bu, yalnız birbiri içine geçen olayların sonucusudur (Wen Shih-hsü-chi 4a, Han-Wei Pai-san ming-chia-chi'de bulunur, Wen Tse-sheng tarafından Kuang-yang' kiralı Yüan Yüan'a verilen bir dilekçedir).- Wen Tse-sheng'in eseri ile beraber Kao Yün'un eseri Han-Wei Pai-san-ming-chia-chi'yi yayınlayanların usul bakımından mükemmel bir Wei-devri literatürü nazariyle baktıkları ve külliyyatların aldıkları yegâne eserdir.

İkinci devir :

2 inci devirde bu nevi istilâ savaşlarına nihayet verilmiştir. Bazı köleler Juan-juan'lara karşı verilen savaşlardan kalmadır, yoksa savaşlarla başka köleler ilâve edilmemiş olacaktır. Bu devirdeki savaşların çoğu zaten bilhassa güney Çin'e karşı veriliyordu. Bu savaşlarda alınan esirler, görülebildiği kadar, köleleştirilmiyorlardı. Savaşların çoğunun kazanılması, güney generallerinin rüşvetle düşman tarafına geçirilmesinden ileri gelmektedir; sonra onlara bu kıtaları hür yahut muazzaf olarak bırakmak ve generallere yüksek ünvanlar vermek zorunda idiler. Diğer taraftan savaşlar hiçbir zaman Kansu devletlerine karşı verilenler gibi yüzde yüz müsbet olmadıklarından, Çinli'ler Toba kollarından da esir alıyor ve böylece esir mübadelesi yapmak zorunda kınılıyordu. Nihayet Çin menşeyinden gelen büyük ailelerin çoğunun güneyde akrabaları vardı, ve bunlar güneylilerin köle yapılmamaları için müdahalede bulunuyorlardı. Her halde güneylilerden bahsedilirken, hiçbir zaman bunların köle yapıldıklarından bahsedilmiyor, fakat arada Toba'ların "âdi halk" a indirildikleri işitiliyor. Demek ki köle yapılabilen bu harp esirlerinin sayısı çok azalmaktadır. Borç yüzünden köle olanlara (borç köleliği) rastlanmış olacak³, fakat bunlar her halde çok olmayacaktır.

Üçüncü devir :

Son devirde verilen harplar münhasıran iç yahut müdafaa harpleri idi. Bunlardan köle yapılamıyordu. Bunun için devlet artık köle hediye edemiyordu. İster kölelerinin çocuklarını yahut kendi kölelerini satmakla, ister yabancı memleketlerde esir tüccarlarından köle satın almakla olsun esir ticareti her halde bütün devir boyunca vardı. Yunnan ve Kui-chou'dan köle satın alan böyle tüccarlar Han devrinde bile vardı. Toba devrindeki köle tüccarlarının malzemelerini nereden aldıkları belli değildir.

Netice :

Demek ki inceleme şu neticeyi vermektedir : Toba devrinin başlangıcında birçok köleler esir ediliyor ve büyük askerlere, yani, bilhassa Toba'lara veriliyordu. Çinli'lerin bu bölüşmede hisseleri azdı. Toba devrinin ortalarında yedek kölelerin sayısı çok azaldığından köleleri satın almak zorunda kalıyorlardı. Bu hususta

³ Bk. Belleten, sayı 37, s. 87.

Çinliler kârda idiler. Ziraat bölgelerine sahip olmak Çin gentry'sinin kuvvetinin esasını teşkil ettiği gibi kölelere sahip olmak da Toba ailelerinin iktisadî kuvvetinin esasını teşkil ediyordu, denebilir. Köle akınının azalmağa başlamasıyla Toba gentry'sinin iktisadî kuvveti azalmaktadır.

Kölelerle olanlar bütün diğer harp ganimetleriyle de olmuştur. Ho-lien ailesinin devleti zaptedilince (428'e doğru) Toba'ların eline büyük bir devlet hazinesi geçmektedir. Kansu'da buna benzer bir durum hasıl olmuştur. Mağlûpların bütün sürüleriyle diğer mallarının alınıp götürüldüğü bu savaflara hakikî soygunculuk savafları denebilir. Bunlar Toba'ların ve onlardan önce Hsiung-nu ve başka "Hunların,, yüzlerce senedenberi yapmağa alışık oldukları harplerdir. Bu soygunculuk akınlarının feodal kuzey kavimlerinin yüksek tabakasının iktisadî kuvvetinin esasları oldukları, Hsiung-nu asilzadeleri ve başkalarının kendi sürülerinden aldıklarının yetmediği söylenebilir. Bunlar sürülerini, komşularının sürülerini yağma etmek ve çalmakla çoğaltıyorlar, mallarını komşu ziraat devletlerini yağma etmekle elde ediyorlardı. Bu, göçebelerle çiftçiler arasındaki karşılıklı münasebetlerdir. Göçebeler çalar, çiftçiler tarlalarını göçebelerin otlaklarının içerilerine kadar uzatırlar ; tüccarlar her iki taraf için de müsbet netice veren mübadele yoluyla bir muvazene teminine çalışıyorlardı. Kavim olarak bünyeleri Hsiung-nu'larla aynı olan Toba'lar, Kuzey devletlerine karşı yaptıkları soygunculuk ve verdikleri soygunculuk savaflarında taktiklerini değiştirmemişlerdir. Fakat güney Çin devletlerine karşı olduğu gibi Mu-jung devletlerine karşı da (bunlar edipler, küçük sanat erbabı, ve külliyetli miktarda köylü almakla şuurulu olarak hari-cen Çinli'leşmişlerdir), bu harp tekniği az başarı temin ediyordu. Bunun sebebi büyük kaleler zaptetmek, suvarileri yabancı ve nahoş, kanallar ve su yollarının geçtiği bölgelerde savaşmak zorunda bırakıyordu. Burada ancak mütehassısların idare ettikleri savaflar kazanılabiliirdi. Bunun için bu savaflarda Çin generalleri büyük bir rol oynuyorlardı. Aynı sebepten ganimet ve köle bakımından bu savaflar daha verimsizdir : soygunculuk akınlarında suvariler tarafından kurtarılamayanlar uzunca bir sefer esnasında fazlasiyle kurtarılabiliyordu.

Demek ki ganimetle zenginleme meselesinde de gelişme, Toba'ların aleyhine neticelenmektedir.

b.) *Malzeme*

a) 385-450 arasındaki zaman

1. *Li Hsien'e* 30 köle hediye edilmiştir; sonra 22 köle ailesi ilâve edilmiştir (33=S. 1979 bb-da) (400-415 arasında; 49 sayılı⁴ gentry ailesine mensup).
2. *Li Shun* 15 köle ailesi hediye edilmiştir (36=S. 1983 cb-1984 ab) (420 lerde; 51 sayılı aileye mensuptu)
3. *Lu Lu-yüan* 100 den fazla köle verilmiştir (34=S. 1980 ca-b) (442 den önce; T'u-ho kabilesinden bir adam).
4. *Mao Hsiu-chih* köle hediye edilmiştir (43=S. 1996 db-1997 aa) (430 larda; bir Çinli idi).
5. *Sih-ma Ch'u-chih* 100 köle ailesi verilmiştir (37=S. 1986 bb-ca) (430 larda; 70 sayılı aileye mensup).
6. *Su T'a-kan* 17 köle ailesi hediye edilmiştir (30=S. 1973 ab) (443 den önce; 28 sayılı aileye mensuptur; Hsiung-nu).
7. İdam edilen birinin karısı devlet cariyesi oldu, fakat yaşlı olduğundan serbest bırakılmıştır (48=S. 2008 da) (450 den önce; Çinli kadın).
8. *Tou Tai-t'ien* önce 15, sonra 60 köle verilmiştir (30=S. 1973 bb-ca) (423 ve daha sonra; Toba idi).
9. *Ts'ui Hao* odalığını imparator hediye etmiştir (35=S. 1981 aa) (415 lerde; 77 sayılı aileye mensuptur).
- 10 *Wang Chien* önce 10 cariye almıştır, sonra 5000 köle ailesi

⁴ Toba devrinde gentry'nin kısmen Çinlilerden kısmen de Toba, Hsiungnu ve Tibetlilerden müteşekkil 100 ailelik bir gruptan ibaret oldukları tesbit edilmiştir. Henüz yayınlanmamış olan bir incelememde her ailenin tarihini ayrı ayrı gözden geçirdim; burada ailelere verilen sayılar, anılan incelememdeki bölümlerle ilgilidir. -Çin'in eski ve orta zamanlarının hâkim tabakası için «gentry» tabirinin kullanılmasını senelerdenberi teklif ettiğim halde (bugünkü hâkim tabaka için zaten çoktanberi kullanılıyordu) ancak şimdi B. Karlgren de onu eski Çin için aynı anlamda kullanmaktadır. O Şarkılar kitabında şu cümleyi böyle tercüme etmektedir (methiye 264: Bulletin Mus. Far East Ant. 17, (1946) s. 86): «People have their commoners» (people = çince, jen, insanlar; commoners = çince 'min' = halk) ve şöyle söylüyor «the common people owned by the gentry» (s. 87); bundan asil ve gentry' tabakasıyla köle köylü tabakası arasında bir fark yaptığı anlaşılmalıdır.

hediye edilmiştir (50=S. 1971 ca) (390 larda; 79 sayılı aileye mensuptur).

11. *Wang Lo-erh* 50 köle ailesi hediye edilmiştir (34: S. 1980 bb) (413 den önce; belki Toba).
12. *Yao Huang-mei* 200 köle ailesi hediye edilmiştir (83 a=S. 2084 aa) (424 ten sonra; 91 sayılı aileye mensuptur, Tibetli).
13. *Yü Lo-pa* 40 köle hediye edilmiştir (31=S. 1974 ba) (450 den önce; 95 sayılı aileye mensup; Toba).
14. *An T'ung* 30 köle ailesi, bir zevce ve odalık, 2 at ve 50 koyun hediye ediliyor (30=S. 1971 da-b) 400 lerde yahut daha önce; 1 sayılı aileye mensup; Hun).
15. *Chang Chi* 100 köle, 20 koyun, birkaç sığır ve at hediye ediliyor (33=S. 1979 bb) (408 den önce; bir Hun?).
16. *Ch'ao I* bir köle tarafından ihbar ediliyor (91=S. 2095 da) (450 den önce; 12 sayılı aileye mensuptur).
17. *Ch'en Chien* 20 köle ailesi verilmiştir (34=S. 1980 da) (434; bir Toba idi).
18. *Chou Tan* 1 odalık, 1 elbise, 50 parça ipekli ve 50 libre iplik veriliyor (91=S. 2098 ab) (419 dan önce; Toba).
19. *Hsi Chin* 70 köle ailesi hediye edilmiştir (29=S. 1970 bb-da) (447 den önce; 30 sayılı aileye mensuptur).
20. *Hsü Ch'ien* 3000 köle ailesi veriliyor (24=S. 1961 da) (380 den önce; Toba?).

b.) 451-500 arasındaki zaman:

21. *Cheng Lien-shan* kölesi tarafından katlediliyor (56=s. 2025db) (450 den sonra; 13 sayılı aile).
22. *Fang Fa-shou* köle ve tarla hediye ediliyor (43=S. 1998aa-b) (468 den önce).
23. *Hsü Chien* Devlet kasasında yeter nakit para bulunmadığından para yerine, at, sığır ve köle veriliyor (91=S. 2098b) (499; Çinli, tabiblik ediyordu).
- 23a *Yang Pa* bir sefer esnasında kazandığı başarıdan dolayı 10 köle hediye edilmiştir (492; 58=2029a-b).
- 24 *Kao Yo-ch'eng* köleler tarafından katledildi (54=S. 2022ba) (500 lerde; 42 sayılı aileye mensup).

- 25 *Lu Pa* 10 köle ve 500 parça ipek almıştır (40=S. 1991ab) (452 den sonra; 62 sayılı aileye mensuptur, Toba).
- 26 *Wang Yü* birkaç yüz köle hediye edilmiştir (94=S. 2103da-2104aa) (500 den önce; bir Tibetli).
- 27 *Yüan Hsüan* 10 köle hediye edilmiştir (42=s. 1996cb) (495 den önce 92 sayılı aileye mensuptur; Çinli?).
- c) 501-550 arasındaki zaman:
28. *Hsi K'ang-sheng* 1 uşak, 1 iyi at, 1000 parça ipekli hediye edilmiştir (75=S. 2065 ba) (506; Toba).
29. *Liang Ting-chih* bir cariye satın almıştır (111=S. 2182 ba) (515; istihdam edilmemiştir).
30. *Sung Yo-tao* bir prens, bir cariye hediye ediyor, fakat çok geçmeden geri alıyor (18=S. 1944 db) (540 larda; 71 b sayılı aileye mensup).
31. *Ts'ui Hsien* kendi eyaletinde hür insanları köleleştiriyor (89=S.2094 ab-ba) (500 den sonra; 77 sayılı aileye mensuptur).
32. *Wang Ch'un* vali olarak 1000 den fazla uşağı (=kölesi?) vardır (93=S. 2100 ca-da) (500 den sonra; 81 sayılı aileye mensuptur).
33. *Yü Lieh* kendisine hediye edilen köleleri reddediyor (31=S. 1974 bb-cb) (500 lerde, bir prens tarafından teklif edilmişti; 95 sayılı aileye mensuptur, Toba).
34. *Yüan Chih* hürleri köle olarak satıyor (14=S. 1937 db-1938 aa) (500 den sonra; 98 sayılı hükümdar ailesine mensuptur).
35. *Yüan Lang* köleler tarafından katlediliyor (19 b=S. 1949 d b) (535; 98 sayılı hükümdar ailesine mensup).
36. *Pao I* birkaç 100 ve birkaç 1000 köleye sahiptir (500 lerde; 94: 2103 c-d).
37. *Pao Lao-shou* önce zikredilen Pao I'nin kardeş çocuğu, işinden el çektirildiği ve oldukça fakirleştiği halde öldüğü zaman 600-700 kölesi vardı (500 lerde; 94: 2103 d).

TOBA'LARDA ULAŞTIRMA

Münakalât hakkında söylenebilecek en mühim şeylerden evvelce bahsetmiştik. Bunun hakkında daha fazla malzeme pek yoktur. Münakalât güçlükleri hakkında en istifadeli malûmatı Tiao Yung'un raporu vermektedir (38:1987c). O bunda, 500000 hububatın nakli için 5000 arabanın (yani araba başına 100 hu, Han ölçüsüne göre 2000 litre) Huangho kavsinde bulunan ve Shansi'nin bazı kısımlarını ihtiva eden, dört askerî kaza olan Kao-p'ing, An-tung, T'un-wan ve P'u-ku-lü de hazır bulunduğunu söylüyor. Bu hububat ordunun iaşesini temin için Ordos bölgesindeki Wu-yeh'e götürülecekti. Wu-yeh, P'u-ku-lü'den 800 Li uzakta idi. Yollar çok sarp dağlardan geçtiği için arabalar 20 shih'den (Han ölçüsüne göre 600 kg.) fazla taşıyamıyorlardı, bundan başka Sarı ırmağı da aşmak lâzımdı. Bu 5000 araba, bu yolu 100 günde tam bir kere gidip gelebiliyor ve 100000 hu taşıyabiliyordu. Fakat öküzler alındığı ve köylüler işlerinden alakonduklarından bu iş ziraat için çok ağır bir yükü, bir yıl zarfında bu neviden ancak iki sefer yapılabildiğinden 500000 hu'yu 3 yılda nakledebiliyorlardı.

Şimdi nehrin muayyen bir yerinde 200 geminin inşa edilmesini ve 2 geminin bir filo birliği teşkil etmesini teklif ediyor. Her gemiye 1000 hu yüklenebilir, ve her bir birlik için de 10 kişiye ihtiyaç vardır. Bu yalnız 1000 kişiye ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Böylece bir seferde 200000 hu nakledilebilir. Münakalât nehir aşağı 5 günde, nehir yukarı 10 günde yapılır. 60 günde gidip gelinirdi.

3 üncü ile 9 uncu ay arasında 3 sefer (yani 600000 hu nakledilir) yapılırdı. Bu aynı zamanda büyük bir tasarrufa da yol açmaktadır. Çünkü araba ile nakliyat 10 misline mal olmaktadır. 13 araba yükünün bir gemi yüküne muadil olduğunu gösteren başka bir hesap da (110:2180a) buna benzer bir netice vermektedir. Burada da hesap, geminin leyhine neticelenmektedir. Nakliyatın çok fazla masraflı ve büyük zorluklara müncer olduğunu bilmek ncelemenin konusu için mühimdir. Başkent Tai'de olduğu müddetçekara nakliyatı bahis mevzuu olmuyordu. Bundan başka devamlı savaşlar için lâzım olan büyük orduların iaşe masrafları da çok büyüktü, askerlere ödenecek ücret de bunun dışında idi. İaşe maddeleri uzak, bazen de pek uzak yollardan getirilmek zorunda idi.

BAŞKENTİN NAKLİ

Toba sülâlesinin en mühim olayı başkentin kuzeyden (Tai'dan) orta Çin'e, Lo-yang'a naklolunmasıdır. Biz bundan önceki makalelerimizde müteaddit defalar bu olaydan bahsetmiştik, fakat burada bu problemi biraz daha yakından inceliyelim ve bilhassa keyfiyetin sebeplerini araştıralım.

Çin tarihinin bu devri ile biraz daha yakından meşgul olan *Franke* başkentin nakli için aşağıdaki sebepleri göstermektedir:

"Güney'deki görülmemiş derecede kötü durumlar üzerine Hiao-wën-ti, şüphesiz ki âdetlere uygun ve büyük bir ciddiyet ile nihayet "göğün oğlu,, olarak bütün devleti kendi elinde birleştirip böylece kavimlere barış temin etmek için çağrıldığını zannediyordu. Ts'i imparatoru Ming-ti'ye karşı ve onun hakkında yaptığı ihbarları hakikatı gizlemek maksadiyle yapılmış bir manevera sanmamalıdır., (Franke, Geschichte II, 210). Bundan başka (II, 212): "Hiao-wën'i güneye sürükleyen iklimin yahut coğrafî durumun kötülüğü yahutta istilâ arzusu değil, fakat onu ikaz ve nasihatlarla meydan okutan yegâne, yahut hiç olmazsa en kuvvetli sebep, gencin kendisini heyecanla amme hizmetine verme fikridir.,. Bu haylı bir tarih nüvisliktir. Her halde bu nakil resmen Toba hükümdarının kendisini yalnız memleketin bir kısmının değil, fakat bütün Çin'in asıl hükümdarı, hattü göğün oğlu olarak, görmesiyle izah edildi. Belki imparatorun kendisi bile bu fikirlere inanmıştır. Fakat bir güney seferi bahanesiyle (*Franke*'nin doğru olarak söylediği gibi) başkentin naklini, halkın gözünü kamaştırmak suretiyle yapmak istediği için yukardaki izahat pek doğru görünmüyor.

Naklin leyhinde ve aleyhinde verilen sebeplere bakılacak olursa (umumiyetle *Franke* de bunları vermiştir) Yü Kao şöyle söylemektedir: Halk Lo-yang'a gitmek istemiyor (14:1937c). Fakat Yü Kao bir *Toba*-gentrysi ailesine mensuptur. Mu P'i (14:1937b) şöyle söyler: "Devamlı savaşlarda kullanılabilir iyi atlar yalnız kuzeyde bulunmaktadır. Bunun için başka yere gidilemez. Fakat Mu P'i de *Toba* gentry'sine mensuptu ve bu aile hakikaten *Toba*'ların bir tepkisi olarak 497 ihtilâlini hazırlamıştır. Bundan başka bilgidен nefret edip av ve biniciliği seven, Lo-yang'ın ikliminden hoşlanmıyan, genç veliaht (22:1960a) ve etrafındakiler, hattâ mürebbsi Li Ch'ung de bunun aleyhinde idi. Arkasında çok büyük

bir avanesi bulunan, aynı zamanda sarayda büyük bir şöhreti olan Li Ch'ung, kendisine daha kuvvetli görünen partiye, aynı zamanda veliahtın ve istikbâlin tarafına iltizam ediyordu (53:2019c). Bundan başka ona eski başkentteki büyük binaların plânlarını da yaptırdıklarından eski başkentle ilgili olduğunu (yalnız ideal olarak değil) hatırdan çıkarmamalıdır. Velihtı öldürmekle⁵ muhalefetine nihayet verilince Li Ch'ung'un da muhalefeti sona erdi. 497 ihtilâline iştirâk etmedi (31 : 1974 c), fakat öbür gruba geçti ve yeni başkentte bütün kült binalarının inşası vazifesini üzerine aldı (7b : 1920a). Prens Yüan P'i de buna muhalifti, bunun için oğulları da ihtilâle iştirâk etmişlerdir. Kendisi zaten çinlileşmenin aleyhindedir (14 : 1937b-d). Nan-Ch'i-shu (57 : 1756b) ye göre hükümdar birdenbire eski başkenti çok soğuk bulmuş ve bunun için naklini düşünmüştür. Aynı kaynağa göre, nakil ile bilhassa mimar Chiang Shao-yo (bk. Wei-shu 90 : 2098d) ilgili idi, çünkü bu 491 de Li Piao ile beraber elçi olarak güneye gitmiş ve oradaki sarayların yapılarını yakından görmüştür. O, sonradan Lo-yang'daki yeni sarayların inşaatını da üzerine almıştır. Chiang, Ts'ui Kuang ve Li Yan ile evlenme suretiyle akraba, Li Ch'ung ile de arkadaş idi. Meslekdaşı Li Piao nüfuzlu bir aileye mensuptu. Chiang Shao-yo inşaat işini alınca bunun bir kısmını arkadaşısı Li Ch'ung'a verdi, bu suretle nakle muhalefet etmekten de vazgeçmiş oldu.

Li Shao bilhassa bu naklin lehinde idi. Lo-yang, dünyanın ortası olduğundan dünyanın her tarafından gelen haraç getiriciler için en müsait yerdir (39 : 1989b) dediği zaman nihayet hem memurların mevsimlere göre değişmelerini teklif eden, hem de güneye giden büyüklere orada daha iyi bakılacağını ve hiçbir sıkıntı çekmeyeceklerini söyleyen imparatorun da kapalı olarak ifade ettiği gibi, daha iyi münakale yolları düşünüyordu (14 : 1937c). Bu her halde imparator'dan eski başkente gönderilip orada kalan büyükleri, güney başkentinin daha pratik olduğuna ikna edecek olan prens Yüan Ch'eng'in başlıca delili idi (19b : 1947a-49b). Nihayet prens Yüan Chen, özel sebeplerden de olsa (19c : 1950b-c) başkent'in naklinin lehinde idi. Bu iki prens "Pro-Çin", cereyanın taraftarları idiler. Yüan Chen'in ilgileri pek belli değildi, çünkü

⁵ Velihtın katfedilmesinin sebebi, iki Feng imparatoriçalarının clique'lerinin savaşıdır. Veliht, daha küçük olan imparatoriça Feng'in oğlu idi, büyüğü ise clique'i ile beraber veliahtın clique'ine karşı entrikalar yaptı ve nihayet yavaş yavaş galebe çaldı.

annesi Liu'nun hangi aileye mensup olduğu bilinmiyordu ; fakat Yüan Ch'eng kendilerine minnettar olduğu Ts'ui'lerle sıkı münasebette idi ; Kao'lar ve başka meşhur Çinli'lerle ilgisi vardı, ve muhalif istikametın üyeleriyle şahsî düşmanlığı vardı.

Önce gentry'ler saray erkânııyle Lo-yang'a gideceklerdi. Prenslerin yalnız pek azı çekinerek kuzeyde kaldılar (Yüan Lo-hou (16: 1942 b) gibi). Toba gentry'si yazın kuzeye dönmek müsaadesini aldı. Ötekiler ise daima güneyde kalmak zorunda idiler (yalnız Erh-chu Hsin-hsing nakledebilirdi! 74: 2066 c-d), bilâhare nakil da yasak edildi.

Bütün inceleme, sarayda iki istikâmetin bulunduğunu göstermektedir. Bunlardan birine Toba gentry'si dahildi. Bunlar naklin aleyhinde idiler, çünkü iktisaden kuzeye bağılı idiler ve mallarını kaybetmekten korkuyorlardı. Bu muhalif partinin başında genç veliaht vardı ve bunları, arkasında diğeri prensler bulunuyorlardı. Çinli olarak bu gruba yalnız Li Ch'ung dahildi ve bu veliahta bağılı olduğundan kendisinin de kuzeyde menfaatleri vardı. Ailesi bilâhare kendisinin de intisap ettiği diğeri tarafı tutuyordu. Diğeri tarafta birkaç prens ile mukabil tarafın düşmanı olan bir Çinli grup bulunuyordu. Bunlar galip geldiler ve imparatoru kendi taraflarına kazandılar. Fakat bu fikri teemmülden değil, daha kuvvetli grup olduklarından. Çünkü yeni başkente nakille bütün satışları çok kolaylaştırdığından bütün kuzey doğu ve doğu Çin'in iktisadî menfaatleri bunlara dayanmasından ileri geliyordu. Muahhar zamanlarda bu grubun bölgesi olan güney Hopei boş yere sarayın iktisadî belkemiğı olmamıştır. Başkentin naklinin Toba gentrysi ve zaten Toba'lar için verdiği menfi neticeler tahlimimizin doğruluğı ispat eden en açık delillerdir.

Daha iyi müdafaa edebilmesi için başkenti Ch'ang-an'a nakletmek teklifi de çok enteresandır (36: 1985a). Li Chiung tarafından yapılan bu teklif ciddi olarak münakaşa edilmedi. Çin gentrysinden hiçbirinin Shensi'de menfaatleri yoktu.

Han Hsien-tsung'un içtimaf tabakalar hakkındaki teklifleri çok enteresandır. Buna göre, yeni başkente muhtelif meslekler, bilhassa sanatkârlar ve tüccarlar için ayrı ayrı mahalleler yapılmalı, böylece bir meslekte çalışan bir insan başka meslekleri öğrenmemesi için başka meslektelilerle temas etmemelidir. Buna mukabil, memurlar çabuk değıştiklerinden (60: 2035 b-2036 a) rütbelerine göre ayrı ayrı oturturulmamalıdır.

ZUSAMMENFASSUNG

Trotz der Arbeit von T. Pippon¹ ist bis heute noch keine Untersuchung des chinesischen *Sklavensystems* gemacht worden, die über die Arbeit von E. Biot² hinausgeht. Dagegen liegen ausgezeichnete Einzel-Untersuchungen für bestimmte Perioden, sowohl von chinesischer Seite³ wie von europäischer⁴ vor. Bedenkt man, welche Bedeutung das Sklavensystem für die alten europäischen Kulturen gehabt hat⁵, so erscheint eine eingehende Untersuchung desselben Problems für Ostasien dringend erwünscht. Es scheint bisher soviel festzustehen, dass in China die Hauptzahl der Sklaven Staatssklaven⁶, Tempelsklaven⁷ oder Hausklaven bei reichen Gentryleuten waren⁸, dagegen in der eigentlichen Produktion kei-

¹ Beitrag zum chinesischen Sklavensystem (Mitt. d. deutsch. Ges. f. Natur- und Völkerk. Ostasiens, Bd. 29, Teil B : Tokyo 1936); die hierzu von E. Erkes gemachten Anmerkungen (Ursprung und Bedeutung der Sklaverei in China; *Artibus Asiae* VI, 294-308; 1937) sind wertvoller als das in vielen Punkten zu beanstandende Buch Pippon's.

² *Mémoire sur la condition des esclaves et des serviteurs gagés en Chine* (*Journal Asiatique* 1837(I), III, 246-299).

³ z. B. für die Mongolenzeit die Arbeit von Meng Su-ming: *Social classes in China under the Yüan dynasty* (*Yenching Monographs* No. XVI. S. 170-195; 1938?); interessant, wenn auch knapp, sind ferner Einzelheiten im Aufsatz von Wan Kuo-ting (*Equal land holding*; *Nanking Journal* I, No. 1 s. 4 ff; 1933?).

⁴ die Arbeit von Wilbur über das Sklavensystem der Han-Zeit liegt mir noch nicht vor; sonst ist vor allem auf St. Balazs hinzuweisen (s. unten).

⁵ ohne das Sklavensystem wäre die altgriechische sogenannte "Demokratie,, nie möglich gewesen; hätte das römische Reich sich nie in der Art entwickeln können, wie es geschah! Nicht mit Unrecht sagt A. Grabowsky (in der Einleitung zu J. St. Mill: *Die Freiheit*, Zürich 1945, S. 102): "Ueberhaupt hat ja das Institut der Sklaverei in der antiken und orientalischen Welt die geistigen Leistungen der oberen Schicht erst ermöglicht,,.

⁶ "kuan-nu,, (erwähnt z. B. *Han-shu* 68, 4b. u. a.). Sie waren Diener in den Palästen und Amtgebäuden.

⁷ "sih-nu,, (erwähnt z. B. *Kuang-i-chi* = T'P'KCh 384=Bd. 31, 17a).

⁸ In späteren Han-Zeit gab es Prinzen und reiche Leute, die über Tausend Sklaven hielten (z. B. *Hou-Han-shu* 72, 4 a; 54, 10 a; für die Han-Zeit: *Han-shu* 98, 4 b). Die Sklaven kamen am Anfang der Han-Zeit vielfach aus Süd-

ne Rolle gespielt haben. Nun spricht aber St. Balazs in seiner ausgezeichneten Arbeit⁹ die Vermutung aus, in der Toba-Zeit hätte man in grösserem Umfang Sklaven auch in der landwirtschaftlichen Produktion benützt¹⁰. Unsere Untersuchung, ein Auszug aus einer allgemeinen Statistischen Analyse der Soziologie der Toba-Zeit, beschäftigt sich mit dieser Frage.

In der ersten Periode des Toba-Reiches wurden von der neugebildeten Toba-Herrenschicht Sklaven in grossem Ausmass verwendet. Sie entstammten den erfolgreichen Kriegszügen und waren ethnisch meist Angehörige "hunnischer," oder anderer nichtchinesischer Völkerschaften. Nach 430 jedoch kamen Sklaven kaum mehr ein, denn die Bevölkerung der nun eroberten chinesischen Gebiete wurde nicht versklavt. Dafür sorgte die am Toba-Hof befindliche chinesische Gentry, die aus Ost-China stammte. Sie schützte ihre eignen Verwandten und die von denen abhängigen Bauern, nicht aus Menschenliebe, sondern weil ihre eigne Machtstellung auf den durch Verpachtung von Land ein-

westchina (Han-shu 28 b, 10 a), wo noch im 13. Jahrhundert Chinesen Eingeborene fingen und als Sklaven verkauften (Hou-tê-lu 3, 6 a: es wurden einmal 2600 solcher Versklavten befreit). Das Geschäft lag in den Händen von Kaufleuten, die dadurch reich wurden (z. B. Han-shu 91, 4 b); die Sklaven wurden auf Märkten verkauft; darunter waren zu gewissen Zeiten auch Hsiung-nu-Sklaven (San-kuo Wei-chih 22, 4 a). Für jeden Sklaven bestand ein Papier (hung-ch'i=der rote Vertrag), sein Sklavenpass (Cho-keng-lu 17, 7 b). Sklaven konnten vererbt werden (so vermachte 865 eine Nonne (!) eine im Haus geborene Sklavin ihrer Nichte testamentarisch (Bull. School Or. Stud. IX, 1030), können aber auch freigelassen werden (so besorgte ein Mann, als er Kanzler wurde, all seinen Sklaven eine Beamtenstellung, nur einen Sklaven, der einmal einen Diebstahl begangen hatte, schickte er mit einem Geldgeschenk weg: Tung-hsien pi-lu II, 2b-3a aus der Sung-Zeit). Im Falle der Freilassung bekommen Sklaven, da sie meist keinen Familiennamen haben, den Familiennamen ihres Herrn (Ch'ao-yeh chien-tsai=T'P'KCh 275=Bd-22, 20 a); auf diese Weise wird verhindert, dass Kinder des ehemaligen Herrn ein früheres Sklavenmädchen heiraten können, da Heirat bei gleichem Familiennamen verboten war.

⁹ St. Balazs: Beiträge zur Wirtschaftsgeschichte der T'ang-Zeit II (Mitt. d. Sem. f. Or. Spr; Bd. 35 (1932) S. 2-14.

¹⁰ er stützt sich hierbei auf die Angabe bei Chen Huan-chang, The economic principles of Confucius and his school (New York 1911, Bd. II. 510); Pippon (S. 19) erkennt nicht die Bedeutung dieser Feststellung, sondern benützt sie nur zu abfälligen Bemerkungen über den Kulturzustand der Toba.

kommenden Geldern und Produkten beruhte. Es gelang ihnen, die Toba davon zu überzeugen, dass die Beibehaltung dieses alten Systems viel höhere Erträge in Gestalt von Steuern einbrächte als die Versklavung der Bevölkerung; denn die Sklaven gingen ja dann in den Privatbesitz eines Toba-Militärs oder Toba-Grossen über, und der Staat verlor damit sichere Steuerzahler. Noch dazu verwandten die Toba - Grossen ihre Sklaven hauptsächlich für Weidewirtschaft und nur wenig für Landwirtschaft. Wenn im Gesetz vom Jahre 485 ¹¹ gesagt wird, dass jeder Sklave ebenso viel Land bekommt wie eine Frau, so besagt das nicht, dass der Sklave selbst Land bearbeitete, genau so wenig wie die Kuh des Bauern, die sogar noch mehr Feld zugewiesen bekommt als die Bauersfrau. Es handelt sich hier nur um eine Berechnung, wie gross das Land einer Bauernfamilie, bzw. einer durch Hausklaven auf übernormale Grösse angewachsenen Bauernwirtschaft sein müsse, sowie um ein System zur Berechnung der Steuern. Um 485 hatte die Zahl der von der Toba-Gentry benutzten Agrarsklaven schon ungeheuer abgenommen, und wenige Jahre später verlor ja mit der Umlegung der Hauptstadt die Toba-Gentry faktisch ihren Grund und Boden¹². Es lässt sich also feststellen, dass die Sklaven nur in der ersten Periode des Toba-Reiches (bis spätestens 430) eine Rolle in der Produktion gespielt haben (vor allem in der Viehwirtschaft), dass sie dann aber wieder ökonomisch ebenso bedeutungslos wurden wie in den Zeiten vor dem Toba-Reich und nachher. Diese Entwicklung geht Hand in Hand mit der Verschmelzung der Toba-Herrenschicht und der chinesischen Gentry zu einer einheitlichen Gentry unter wirtschaftlicher Führung des chinesischen Elements.

Die *Verlegung der Hauptstadt* des Toba-Reiches von Nord-Shansi nach Lo-yang geht nicht, wie O. Franke meinte, auf universalistische Gedanken eines jünglinghaften Kaisers zurück. Genauere Untersuchung zeigt vielmehr, dass die Toba-Gentry gegen eine solche Verlegung war, da sie ihren Grundbesitz in

¹¹ erwähnt in Belleten, Nr. 37, S. 87-88 (Ankara 1946).

¹² ihre Felder, die im Norden lagen, waren jetzt so weit von der neuen Hauptstadt, in der sie zu wohnen gezwungen wurden, entfernt, dass die Transportkosten den Wert der Produktion überschritten. Das Land wurde also so gut wie wertlos (s. unten).

Nord-Shansi angelegt hatte und auch ihre Herden in Nord-Shensi weideten. Dagegen befürwortete der Hauptflügel der chinesischen Gentry (die Gruppe unter der Führung der Familien Ts'ui und Li) die Verlegung, weil so die Hauptstadt nahe an ihren eignen Grundbesitz berankam und das von ihnen produzierte Korn einfach auf dem Wasserwege heranzubringen war; andererseits war die Hauptstadt nicht *so* nahe an ihrem Grundbesitz, dass zu fürchten stand, durch Einrichtung von Weideplätzen für die Pferde der Toba-Gentry werde ihnen Boden enteignet werden.

In einer abschliessenden kurzen Uebersicht werden einige Daten über die Schwierigkeiten des Korntransportes in die alte Hauptstadt gegeben; es wurden mehrfache Versuche zur Reform des Transportwesens und zur Verbilligung der Transporte gemacht, die alle negativ ausliefen.
